Üzenet a frontról

Egy közelmúltban megjelent CD-ROM az Osztrák-Magyar Monarchia első világháborús részvételét dolgozza fel egy egészen új megközelítésben: korabeli képes levelezőlapok, valamint az általuk közvetített üzenetek, levélrészletek idézik fel a hadbavonult katona és hozzátartozóik sorsát. A háború iránti kezdeti lelkesedéstől a nehéz harcokon át a hadifogságig, illetve a hősi temetőkig kísérhetjük figyelemmel az eseményeket.

Csaknem ezer képes-, tábori postai és hadifogoly-levelezőlap, különböző stílusú és tartalmú levélrészletek – nagyrészük művészi interpretálásban – és a kor katonazenéje teszik érzékletessé a háborús évek hangulatát, érzésvilágát, ízlését.

18 tematikai egységbe rendezett képek között tallózhat a CD olvasója:

‚Életünket és vérünket királyunkért és hazánkért' – a háborúba induló katona lelkes hangulatát, a gyors győzelembe vetett hitet, az erőfölényt kifejező lapok;

‚A hű szövetségesek' – a központi hatalmak uralkodóit, katonai vezetőit, katonáit, a szövetségesi hűséget ábrázoló lapok;

‚Az ellenfél-kép' jelenik meg két fejezetben a központi hatalmak, illetve az antant hatalmak kiadásában megjelentetett karikatúrákon, ellenfeleik gúnyos, szatirikus ábrázolásával;

‚Az álnok Itália' – a hármas szövetségből kilépő és a Monarchiával váratlanul szembeforduló Olaszország elleni hangulatot szító lapok;

‚Hadszínterek' – Ausztria-Magyarország katonái által bejárt hadszínterek a legkülönfélébb megjelenítésben (térképeken, harci jelenetek ábrázolásával);

Külön fejezetekben mutatjuk be a szárazföldi, a tengeri és a légi harcokat;

‚A harcok szünetében' – a frontbeli katonaélet jellegzetes pillanatait, hangulatát megjelenítő képeslapok;

‚Háborús művészet' – a háború megihlette a hivatásos és amatőr művészeket egyaránt. Az ő alkotásaikból válogattunk ebben a fejezetben;

‚Háborús ünnepek' – mint ahogyan az élet minden területére, az ünnepekre is rányomta a bélyegét a háború. A karácsonyi, az újévi,a húsvéti és a pünkösdi üdvözlőlapok is ezt a hatást tükrözik;

‚A hátország' – a háború idejére megváltozott otthoni életet, az elhúzódó háború okozta nehézségeket, nélkülözéseket tükröző lapok;

‚A véres valóság és a háború áldozatai' – sebesült katonákat, mentésükkel, ápolásukkal kapcsolatos képeket, valamint rokkantakat, hősi sírokat, a rombolás képeit tárják elénk e képeslapok;

‚Legyen vége! Legyen béke!' – megjelenik a békeóhaj a képeslapokon;

‚Hadifogságban' – különböző hadifogolytáborokból írt levelezőlapok;

‚Különleges levelezőlapok' – előrenyomtatott szövegű, a cenzúra nyomait viselő, ezred-csapatjelvényekkel és egyéni rajzokkal díszített levelezőlapok, továbbá sajátkezűleg gyártott nyírfakéreg lapok.

A CD-ROM magyar és német nyelvű. A szöveges része képszövegekből, egyes fejezetekhez kapcsolódó összefoglaló ismeretekből, a tábori postaszolgálat működéséről szóló tanulmányból és részletes kronológiából áll. A könnyebb olvashatóság kedvéért a revélrészleteket szöveghűen nyomtatott írással is megadtuk.

A CD-ROM mind oktatási, mind általános művelődési célokat jól szolgálhat. Kiegészítője lehet a történelem tankönyvnek. Demonstrálható vele a képeslap propagandisztikus ereje, felidézhető a kor szelleme, kultúrájának egy része, például a már-már kihalóban lévő levelezéskultúra.

Drámapedagógia és színjáték

Gazdag kiadványokkal hívták fel magukra a figyelmet a drámapedagógusok. *Vekersy Tamás* könyve – ‚A színészi hatás eszközei' – *Zeami mester* művei szerint – harmadik kiadásban jelent meg az Ursa Minor kiadónál. *Előd Nóra* vaskos játékgyűjteményt adott közre ‚Mul-

tikultúra – drámajátékok' címmel. A kiadó a Másképp Alapítvány, a kötet a multikulturális nevelési program tananyaga is egyúttal. *Debreczeni Tibor* gyűjteményes kötetének címe ‚Művészet és nevelés'. Kiadója a nagykőrösi református tanítóképző főiskola. A drámapedagógusok feltörekvő fiatal nemzedékének módszergyűjteményét *Kaposi László* rendezte sajtó alá és ‚Drámafoglalkozások gyerekeknek, fiataloknak' címmel adta ki a Magyar Művelődési Intézet és a Magyar Dráma-pedagógiai Társaság. A gyermekszínjátszók örömére eredeti dokumentumként megjelentek *Várhidi Attila* „sulikomédiáinak" forgatókönyvei. ‚Játsszunk színházat!' Dramatizált népmesék, *Lázár Ervin*-, *Móra Ferenc*-mesék, sulikomédiák olvashatók a vaskos kötetben, azok a darabok, melyek évtizedek óta a szerző gyermekcsoportjait az ország gyermekszínjátszásának élvonalában tartják. A kötet az 1974-es pécsi úttörő-színjátszó fesztiválon legendássá lett Tol-dival kezdődik. Lázár Ervin elegáns gesztussal járult hozzá a meséiből írt darabok ki-adásához. Kiadó a debreceni Tóth Könyv-kereskedés és Kiadó.

Téli konferenciák

Fontos, aktuális kérdésekről tanácskoztak a pedagógus szakmai-civil szervezetek. Az immár harmadik Családpedagógiai Kongresszus középpontjában a családpedagógia állt, védnökként felelős ágazati politikai vezetők, államtitkárok közreműködésével. A Csökmei Kör hagyományos péceli rendezvényén a névadó *Karácsony Sándor*nak a közösségi nevelésről írt tényregénye, a ‚Csucsai front' állt a viszszaemlékezések középpontjában. A Nyitott Képzések Egyesületének aktivistái az „utcai ifjúsági munka" tapasztalatait összegző konferencián zárták hasonló című projektjüket. A felnőttoktatók a büntetésvégrehajtó intézményekben folyó oktatómunkáról, népfőiskolai tevékenységről adtak számot konferenciájukon. A ‚Diákjogi Charta' egykori aláírói szokásos módon, az év végén áttekintették a Charta szövegét, miképp érvényesült napjaink diákvilágában, illetve milyen korrekciók szükségesek. Az úttörőszövetség vezetői víkendjén a mozgalom ezredfordulós jövőképe, az ifjúsági munka általános helyzete, nemkülönben a jelen gyerekvilágának veszélyei álltak a tematika középpontjában. Debrecen városában a minőségbiztosítással ismerkedtek a pedagógusok. A drámapedagógusok tárgyuk új oktatáspolitikai környezetéről tűnődtek. A Tájak Korok Múzeumok Egyesület vezető testületei a minisztériummal kialakult konfliktus feloldásán fáradoztak – váratlan döntéssel székhelyük elhagyására kényszerülnek.

Ős-tankönyv

Losontzi István ‚Hármas Kis Tükre' évszázadokon át szolgált tankönyvül. Nemzedékek ismerték meg könnyen tanulható rímes szövegei, oktató versezetei alapján a Szentírást, a Magyar történelmet és a Földrajzot. Több mint érdekesség a kötet új kiadása. A vállalkozó kedvű a Mikszáth Kiadó volt.

Szigetcsépi minőség

A szigetcsépi Általános Iskola minőségbiztosítási tevékenységét, intézményértékelési módszereit foglalta kötetbe *Gyimesi Ilona* és *Makai Katalin*. A ‚Lépésről lépésre' címet viselő kötet kiadója a Pest megyei Pedagógiai Szolgáltató Intézet.

‚Minőség és gyakorlat'

Ez az OKKER Kiadó közoktatási minőségbiztosítási módszertani füzetsorozatának címe. Az iskolai pedagógiai programok, illetve az óvodai nevelési programok módosításához készült segítő munkanaplók közzététele után most műhelytanulmányok, esettanulmányok olvashatók a sorozat egymást követő darabjaiban: a minőségbiztosítási terv készítésétől igazgatói feladatokon át egészen az intézmény-

értékelés módszereig, a hozzáadott érték értelmezéséig. A szerzők közt jeles gyakorlati és elméleti szakemberek, *Botka Lajosné, Fábry Béla, Eszik Zoltán, Somogyi Antal, Monoriné Papp Sarolta, Gábri Katalin, Mihály Ottó* és mások szerepelnek.

Ezer esztendő

A millenáris ünnepségekből a nevelésügy is több rendezvénnyel kiveszi részét. A Nagycsaládosok Országos Egyesülete júliusban Gödöllőn ‚Gyermekeiben él a nemzet' jeligével rendezi a Kárpát-medencei Magyar Családok Millenniumi Találkozóját. Debrecenben augusztus végén a Magyar Tehetséggondozó Társaság lesz a házigazdája a tehetséggondozók európai szervezete, az ECHA nagyszabású konferenciájának. Bővülő körben, immár több mint 30 szervezet csatlakozása mellett folynak az augusztusi budapesti „Esély 2000" konferencia előkészületei.

Irodalmunk rejtett kincsei

Illés Lajos József Attila-díjas irodalomtörténész új kötetében átnyújtja az olvasónak Veres Péterrel folytatott levelezését, melyet részletes és érdekes kommentárokkal látott el. Megismerhetjük belőle szerkesztői és írói együttműködésük történetét is. A leggazdagabban dokumentált rész az Új Írás első négy esztendejének világát idézi föl. Itt dolgozott a szerző mint a folyóirat alapító főszerkesztője. Izgalmas kép alakul ki előttünk alkotói folyamatokról és vitákról s a különböző írónemzedékek útkereséseiről és küszködéseiről, mivel Veres Péter kortársai publikációinak is szenvedélyes, kritikai szellemiségű olvasója volt. A szerző által megőrzött mintegy félszáz leveléből és a hozzájuk fűzött kommentárokból s históriákból így számos figyelemre méltó tény, epizód, belső intimitás válhat ismertté a kor íróiról s irodalmi életéről. Találkozhatunk *Illyés Gyulá*val, *Németh László*val, *Tamási Áron*nal, *Versánszky J. Jenő*vel, *Weörös Sándor*ral, *Pilinszky János*sal, *Bárány Tamás*sal, *Csák Gyulá*val, *Csoóri Sándor*ral, *Csurka István*nal, *Eörsi István*nal, *Moldova György*-gyel, *Szakonyi Károly*lyal és másokkal.

Középkori templomalapítók, -építők nyomában

A magyar államalapítás és egyidejűleg a kereszténység felvételének ezredik évfordulóját 2000 elejétől 2001. augusztusáig nagyszabású rendezvényekkel, helyi-ünnepségekkel és pályázati kiírások tucatjaival ünnepli az ország. A TKM Egyesület – megalakulása óta – minden jeles évforduló megünnepeltetéséből kivette a maga részét. Elég, ha itt a *Mátyás király*-, a *Széchenyi István*-évfordulóra vagy az éppen lezárult 1848/49-esre emlékeztetünk a sok közül.

Elnökségünk úgy gondolta, hogy ezúttal is csatlakozik a megemlékezőkhöz, de a maga sajátos módján, a „régi" bélyegzős játék feleleventésével! Méghozzá zárt körben, kizárólag a Tájak Korok Múzeumok Egyesület tagjai, tagcsoportjai és baráti körei, továbbá a valamikori bélyegzőjátékosok és szimpatizánsok részére hirdeti meg a játékot ‚Középkori templomalapítók, -építők nyomában' címmel.

A zártkörű meghirdetés legfőbb oka az, hogy a TKM Egyesület tagjai, éppen a TKM Kiskönyvtári füzetek idevágó számainak, térképünk felújításának segítségével előnyben vannak. Ugyanakkor igen kevés a valószínűsége annak, hogy egy országos mozgalom meghirdetéséhez, lebonyolításához, az elért teljesítmények jutalmazásához szükséges támogatáshoz juthassunk. A TKME a maga mégoly szerény anyagi eszközeivel képes lesz saját maga díjazni tagságának a feltételeket teljesítő nyerteseit. Elképzelésünkkel egyetértettek tagcsoportjaink vezetői és a vá-

lasztmánynak az 1999. szeptemberi összejövetelén részt vettek is.

Abból a törvényből indultunk ki, amely a 11. században, tehát ezer éve előírta, hogy „minden tíz falu építsen magának templomot!" Még a mai Magyarországon is több mint tízezer település nevét őrizték meg a középkori oklevelek, legtöbbjük helyét ismerjük is, az elpusztultakét a helynevek és a régészek kutatásának jóvoltából. Az 1000. év és a magyar középkort gyászosan lezáró 1526-os év között tehát eleinte kevesebb, majd egyre több kicsiny, nagy és megnagyobbított templom épült az országban, ideszámítva a kápolnákat és a kolostortemplomokat is.

Sajnos azonban történelmünk során nemcsak épültek, de szépszámmal pusztultak is a települések templomaikkal együtt. Éppen ezért ma már csak hírmondóit találjuk azoknak az ősi templomoknak, amelyek vagy teljes érintetlenségükben, többnyire azonban nem kis mértékben átalakítva napjainkig fennmaradtak. Ezek közé kell még sorolnunk a „romtemplomokat" is, amelyeket szerencsés körülmények között, a kőben gazdagabb vidékeken nem teljesen hordtak el, pusztították az utódok. De vannak – még nagyobb számban – főleg a 150 éves török hódoltság területén: a Duna-Tisza közén és a Tiszántúlon – egészen az alapjukig „kitermelt" – templomhelyek, ahol már csak néhány tégla-, kődarab és a templom körüli temető embercsontjai emlékeztetnek a hajdani egyházi épületre. Meg a helynév-dűlőnév és az ahhoz fűződő hagyomány (ha él még), illetve ha feljegyzések, írott források, feldolgozások szólnak róluk.

Ha térképre vetítjük középkori eredetű, máig álló, felkereshető templomainkat, hozzá a fennálló romok helyét, eléggé egyenetlen képet kapunk: az ország már említett középső részén alig-alig találhatunk felkereshető emlékeket. Ezért a kijelölt célpontok felkereséséhez nem egyenlők az esélyek a középkori emlékekben gazdagabb helyen élők és az ezekben „szegényebb" TKME-tagok között. Erre a feladatok meghatározásakor és a teljesítmények értékelése során is figyelmet fordítunk majd.

A cél azonban elsősorban mégsem a mennyiség, a számszerűség hajhászása. Azt szeretnénk elérni, hogy egy általunk összeállított lista segítségével ösztönzést adjunk, kedvet csináljunk a középkori eredetű templomokat, templomhelyeket felkeresni szándékozóknak. Ezek túlnyomó része amúgyis kis faluk egyetlen dísze, kincse, nem egyet joggal nevezhetnénk „Isten háta mögöttinek". Ezeknek a látnivalóknak még mindig hiányos az ismertetése. Az utóbbi években – hála a műemlékvédelemért felelős hivatalok, minisztériumok és a helyi önkormányzatok támogatásának – egyre több „kincses helyet" kívül-belül művészeti értékként ismertető füzet jelenhetett meg a TKM Kiskönyvtár sorozatában. De még mindig nem elegendő! Szerencsére megjelenőben van a „konkurencia" is: a múzeumi évkönyvek, topográfiák, a honismereti kiadványok, folyóiratok egész sora, aki keresi őket, rájuk talál!

„Fegyverzetet" – vagyis olvasnivalót, térképvázlatot már tudunk ajánlani. Azt is igyekszünk elérni, hogy a – sajnos többnyire zárt – kistemplomok kapui megnyíljanak a jószándékú, érdeklődő látogató előtt. (Ehhez az új TKME igazolvány és a játéklap felmutatása szükséges.) Még a TKM füzeteket is meg lehet majd vásárolni, bélyegzést is lehet a játéklapra szerezni a helyszínen. De ezzel a játékkiírással – mint már jeleztük – nemcsak máig fennálló, működő templomokba irányítanánk az érdeklődőt! Minden rom, templomhely mellé nem állítható még TKM tábla sem, hát még őrző, gondozó személy! Ezért a becsületes játékosokra számítva saját igazolást – fényképfelvételt, képes levelezőlapot, közeli helységbeli „hivatalos" bélyegzést, szöveges/rajzos leírást – is elfogadunk.

Nézzük tehát a játékfeltételeket, hogy tétje is legyen ennek a középkor-járásnak, a magyarországi kereszténység múltja megismerésének:

A ‚Középkori templomalapítók, -építők nyomában' elnevezésű játékhoz csatlako-

zás első feltétele a jelentkezés. Ki kell tölteni az e körlevélhez mellékelt űrlapot, amin néhány személyi adatot kérünk, meg annak jelzését: egyéni, csoportos-e a csatlakozás (például családtagok, barátok, stb.). Három-négy tagú csoportok jelentkezésére számítunk.

A jelentkezési lapon fel lehet tüntetni, hogy a játékban részt vevő milyen, hány fokozatú versenyre kíván „beiratkozni". Persze lehetséges, hogy az „evés közben jön meg az étvágy" jelszó alapján az első fokozatot könnyedén teljesítő később vállal nehezebb feladatot – ennek nem lesz akadálya: a játék legalább másfél évig tart!

Ha valaki csak egy bizonyos számú középkori templom, templomrom felkeresését vállalja, ezek igazolásához egy bélyegzőlapra és egy – címjegyzéket is tartalmazó – térképvázlatra van mindössze szüksége és máris nekiindulhat. Csakhogy: a bélyegzőlapot, térképvázlatot el is kell postáznunk a pályázó címére! Miután a játékot önerőből kell megvalósítanunk, egy 16x23 cm-es válaszborítékot – saját részére felbélyegezve, megcímezve – csatoltan ké-rünk beküldeni.

A játékhoz – úgy gondoljuk – már az első fokozat esetében sem árt, hogy kézhez vehessék azokat a TKM Kiskönyvtári füzeteket, amelyek egyes meglátogatható templomokról, helységekről szólnak. Ezért a megjelent és még kapható, a feladathoz kapcsolódó kisfüzetek jegyzékét – ha kérik – szintén mellékeljük. (A TKME-tagok a füzetek vásárlásakor 25% engedményt élveznek!) Az ezután érkező megrendelést két héten belül teljesítjük. A játék magasabb fokozata nem csupán egyszerű kirándulást igényel. Már korábbi játékainknál is rendszeresítettünk egy úgynevezett ‚Vándorkönyv'-et, amelynek oldalaira és térképmellékletére az úti élmények, tapasztalatok, továbbá az olvasmányok jegyzéke, illetve az azokból leszűrt következtetések jegyezhetők, fotók, képes levelezőlapok illeszthetők. Ezt a vándorkönyves dolgozatot (esetleg mellékletekkel is kibővítve) pályázatként kezeljük, zsűri bírálja felül (majd az értékelés után visszajuttatjuk a pályázóknak). A jelentkezési lapon már lehet vándorkönyvet igényelni, de a bélyegzőjátékot befejezve is fel lehet ebbe a kategóriába kerülni. (A ‚Vándorkönyv' árának – 200 Ft. darabonként – befizetéséhez csekket mellékelünk, akárcsak a Kiskönyvtár számainak megvásárlásához.)

Szándékunk szerint játékunknak lenne egy még magasabb fokozata is: egyfajta ‚Casino-játék', vagyis vetélkedő a megszerzett ismeretekről. Ennek megszervezése – akár többszöri alkalommal is – a pályázók számától, eredményeitől függ, szintúgy maga a díjazás.

Végül, de nem utolsósorban, az a szándékunk, hogy a jelentkezőkkel szoros, állandó kapcsolatban maradjunk, ami egyúttal lehetőséget nyújt arra is, hogy a játékot két szakaszban bonyolítsuk le! Elképzelhető egy értékelés-vetélkedés-találkozó szervezése 2000 őszére, majd második forduló azoknak, akik 2000 végéig teljesítik a vállalásukat. De azoknak, akik csak 2000-ben fejezik be a magukét, 2001 nyara-ősze lehet az újabb rendezvénysorozat időszaka.

Gondolkodunk egy számítógépes ismeretekre, internet, illetve CD-használatra vállalkozó, főleg középiskolásokra építhető másik játék meghirdetésére 2000 folyamán „Királyi látogatók, küldöttek nyomában" címmel, amely nem a műemléktemplomok felkeresését ösztönözné, hanem olyan helytörténeti kutatást, amely középkori oklevelek, forráskiadványok, helytörténeti munkák tanulmányozása révén egy-egy település történetének azokat az eseményeit kutatná fel, amelyek akár valamelyik királyunk, akár személyes képviselője első, majd többszöri látogatását örökítették meg, persze elsősorban kistelepüléseken.